ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 5 (1969)

Δελτίον ΧΑΕ 5 (1969), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Δημητρίου Ευαγγελίδη (1888-1959)

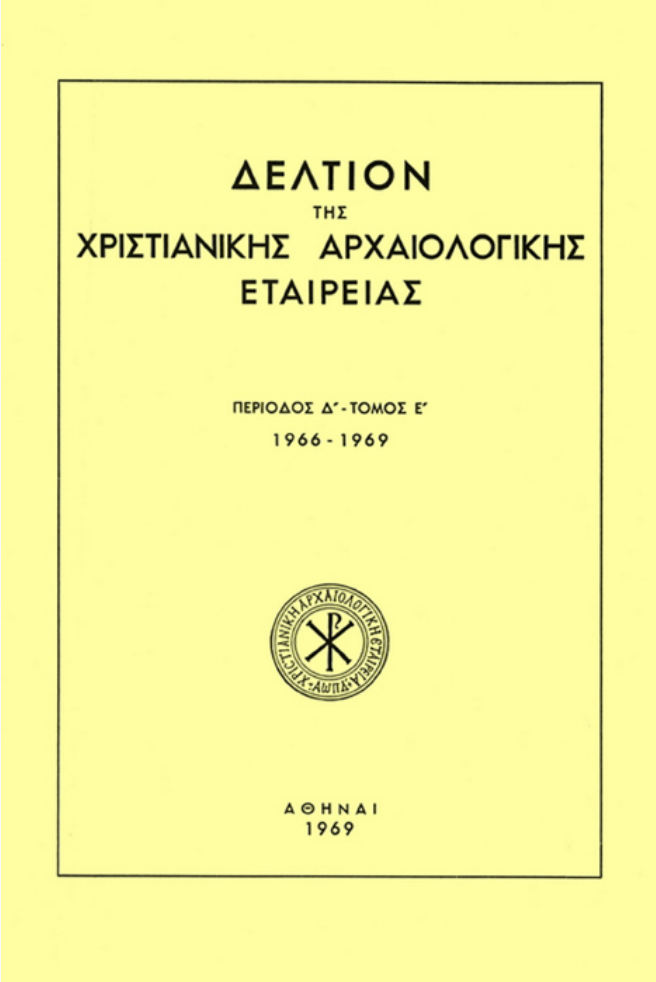

Τίνα αυτοκράτειραν απεικονίζει η εξ ελεφαντοστού πινακίς του εν Φλωρεντία Bargello; (πίν. 70-71)

Αικατερίνη ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ

doi: 10.12681/dchae.787

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α. (1969). Τίνα αυτοκράτειραν απεικονίζει η εξ ελεφαντοστού πινακίς του εν Φλωρεντία Bargello; (πίν. 70-71). *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, *5*, 141–148. https://doi.org/10.12681/dchae.787

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τίνα αυτοκράτειραν απεικονίζει η εξ ελεφαντοστού πινακίς του εν Φλωρεντία Bargello; (πίν. 70-71)

Αικατερίνη ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ

Δελτίον ΧΑΕ 5 (1969), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Δημητρίου Ευαγγελίδη (1888-1959)• Σελ. 141-148

ΑΘΗΝΑ 1969

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE
e-Publishing

www.deltionchae.org

ΤΙΝΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑΝ ΕΙΚΟΝΙΖΕΙ Η ΕΞ ΕΛΕΦΑΝΤΟΣΤΟΥ ΠΙΝΑΚΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ BARGELLO;

(ΠΙΝ. 70 - 71)

Τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἀπησχόλησεν ἡ ταύτισις τῶν δύο μορφῶν ἐπὶ τῆς γνωστῆς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ πινακίδος (ὕψ. 0.305 μ., πλ. 0.136 μ.) [1], ἡ ὁποία φυλάσσεται εἰς τὸ φλωρεντινὸν Bargello καὶ ἀποτελεῖ τὸ μεσαῖον καὶ μόνον σῳζόμενον τμῆμα αὐτοκρατορικοῦ πολυπτύχου.

Ὑπὸ τὸν εἰς σχῆμα κογχυλίου οὐρανίσκον ἵσταται μεγαλοπρεπής, εὐθυτενὴς καὶ ἐν πλήρει στολῇ αὐτοκράτειρα, κρατοῦσα εἰς τὴν δεξιὰν σφαῖραν μὲ σταυρὸν καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν σκῆπτρον. Ἐντύπωσιν προκαλεῖ ὁ πλουσιώτατος διάκοσμος. Ὅλαι αἱ παρυφαὶ τῆς χλαμύδος φέρουν δύο σειρὰς μεγάλων μαργαριτῶν. Μαργαρῖται ἐπίσης συνιστοῦν τὸ φορητὸν περιλαίμιον, τὰ μακρὰ «πρεπενδούλια» καὶ τὸ βαρύτιμον διάδημα, ἐνῷ μικρότεροι εἶναι περιπεπλεγμένοι εἰς ὡρισμένα σημεῖα τοῦ ἐμπροσθίου μέρους τῆς κόμης. Τὸ «ταβλίον» τοῦ ἐνδύματος τῆς αὐτοκρατείρας κατέχει ἐν μικρῷ σχήματι κατὰ μέτωπον μέχρι τοῦ στήθους ἀπεικόνισις αὐτοκράτορος. Οὗτος φέρει λῶρον, διάδημα σχηματίζον εἰς τὸ μέσον διὰ μαργαριτῶν τριφύλλιον, κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστερὰν σκῆπτρον καὶ εἰς τὴν ὑψωμένην δεξιὰν τὴν mappam. Ἐκ τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῶν συμβόλων εἶναι φανερὸν ὅτι πρόκειται περὶ ὑπάτου. Τὸ πρόσωπόν του, ἐλαφρῶς ἐφθαρμένον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, πλῆρες, στρογγύλον καὶ λεῖον ἀποδίδει προφανῶς χαρακτηριστικὰ μικροῦ παιδός. Οὐδὲν ἴχνος γενειάδος ἢ μύστακος παρατηρεῖται [2]. Ἡ γυναικεία μορφὴ παρουσιάζει στρογγύλον, πλῆρες πρόσωπον, μεγάλους ὀφθαλμούς, λεπτά, ἐσφιγμένα χείλη, τὰ ὁποῖα προσδίδουν θέλησιν καὶ ἀποφασιστικότητα εἰς τὴν ὥριμον πλέον τὴν ἡλικίαν εἰκονιζομένην αὐτοκράτειραν [3].

---

1. Ὡραία ἀπεικόνισις παρὰ R. Delbrueck, Die Konsulardiptychen und verwandte Denkmäler, Berlin - Leipzig 1929, πίν. 51 καὶ προχείρως παρὰ W. F. Volbach, Elfenbeinarbeiten der Spätantike und des frühen Mittelalters, Mainz 1952, ἀρ. 51 πίν. 13.

2. Βλ. κατωτέρω πίν. 71 α. Ἡ ἀπεικόνισις κατὰ τὴν παρὰ R. Delbrueck, ἔ.ἀ. Text σ. 202 μεγέθυνσιν.

3. Βλ. κατωτέρω πίν. ἀρ. 70 α (= Delbrueck ἀρ. 51).

Τὰς ἀνωτέρω δύο μορφὰς οἱ ἱστορικοὶ τῆς τέχνης ἐταύτισαν πρὸς συγγενεύοντα μεταξύ των μέλη αὐτοκρατορικῶν οἴκων τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ Ε' μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Τὰς διατυπωθείσας ἀπόψεις, ὡς καὶ τὰ ἑκάστοτε ἐκτεθέντα ἀντίθετα ἐπιχειρήματα, συνεκέντρωσεν ὁ τελευταῖος μὲ τὸ θέμα ἀσχοληθεὶς K. Wessel [4], εἰς τοῦ ὁποίου τὴν μελέτην παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης. Περιορίζομαι μόνον νὰ σημειώσω τὰς προταθείσας ταυτίσεις.

Ἡ αὐτοκράτειρα ἐθεωρήθη ὡς ἡ Λικινία Εὐδοκία, σύζυγος τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Γ' καὶ θυγάτηρ τοῦ Θεοδοσίου Β', ἡ Ἀριάδνη, θυγάτηρ τοῦ Λέοντος Α' καὶ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, ἡ Ἀμαλασούνθα, ἡ Κωνσταντίνα, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου. Ὁ ἐπὶ τοῦ ταβλίου αὐτοκράτωρ - ὕπατος ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Λέοντα Β', υἱὸν τοῦ Ζήνωνος καὶ τῆς Ἀριάδνης καὶ ἐγγονὸν τοῦ Λέοντος Α', υἱόν τινα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου Α', τὸν Ἀταλάριχον, ἐγγονὸν καὶ διάδοχον Θευδερίχου τοῦ Μεγάλου, τὸν Βαλεντινιανὸν Γ', τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον, τὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον Α'. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐρευνητῶν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ εἰκονιζομένου ἡγεμόνος διέκρινον τὰ χαρακτηριστικὰ μικροῦ παιδός. Τινὲς ὅμως ἕνεκα τοῦ μικροῦ σχήματος, τῆς ἐπιφανειακῆς χαράξεως, τῆς ἐλλείψεως ἀτομικῶν χαρακτηριστικῶν, πιστεύουν ὅτι πρόκειται περὶ ἐνηλίκου. Συμφωνοῦν πάντως καὶ οὗτοι ὅτι τὸ πρόσωπον εἶναι στρογγύλον, πλῆρες καὶ λεῖον. Κατ' ἐμὲ οὐδεμία ὑφίσταται ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται περὶ παιδός.

Τὰς ἰδιότητας αὐτοκράτωρ - ὕπατος - παῖς συγκεντροῖ ὁ Λέων Β' κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 474 μέχρι Νοεμβρίου 474, ὅτε ἀπέθανεν [5]. Οὗτος ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ πάππου του Λέοντος Α' βασιλεὺς τὴν 17ην Νοεμβρίου 473 εἰς τὸν Ἱππόδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως [6] καὶ

---

4. K. Wessel, Wer ist der Consul auf der Florentiner Kaiserinnen - Tafel? ἐν Byz. Zeit. 57, 1964, σ. 374 - 379.

5. Ὁ Νοέμβριος 474 ὡς χρόνος θανάτου τοῦ Λέοντος Β' παραδίδεται μετὰ πλείστων ἐνδείξεων — ἀριθμὸς ἰνδικτιῶνος, ποσοστὸς μὴν τῆς ὑπατείας (= *ἑνδεκάτῳ μηνὶ τῆς αὐτοῦ ὑπατείας*), τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς κατὰ τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον — ὑπὸ τοῦ Μαλάλα, σ. 376,16 καὶ τοῦ Πασχαλίου Χρονικοῦ σ. 599,13· (αὐτόθι ἀναγράφεται ὁ μὴν καὶ κατὰ τὸ μακεδονικὸν ἡμερολόγιον).

6. Βασίλειος Τάξις κεφ. Ι, 94 σ. 431 - 432, Βίος Δανιὴλ στυλίτου ἐν Analecta Bollandiana 32, 1913, σ. 185, κεφ. 66, Μαλάλας σ. 375, Θεοφάνης σ. 119, Σκυλ.-Κεδρ. Ι, σ. 614, Ζωναρᾶς ΙΙΙ, σ. 126. Βλ. περὶ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Λέοντος Β': Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, ἀναγόρευσις καὶ στέψις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ἐν Ἀθήναις 1956, σ. 34 - 36.

ἀνεδείχθη ὕπατος [7] διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος. Εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν [8] διεδέχθη εἰς τὸν βυζαντινὸν θρόνον τὸν πάππον του, θανόντα τὴν 18ην ἢ 30ὴν Ἰανουαρίου 474 [9].

Εἶναι φανερὸν ὅτι μεταξὺ τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τοῦ κοσμοῦντος τὸ ταβλίον της αὐτοκράτορος - ὑπάτου στενὸς ὑφίσταται δεσμὸς καὶ δὴ συγγενικός. Δεδομένου δὲ ὅτι πάντα τὰ στοιχεῖα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ταυτίσεως τοῦ μικροῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸν Λέοντα Β΄, τὰ συγγενῆ θήλεα πρόσωπα, πρὸς τὰ ὁποῖα δέον νὰ ταυτισθῇ ἡ αὐτοκράτειρα τῆς φλωρεντινῆς πινακίδος, εἶναι ἡ Ἀριάδνη, μήτηρ τοῦ παιδὸς καὶ ἡ μάμμη αὐτοῦ Βερίνα. Ἡ πρώτη πρέπει, νομίζω, νὰ ἀποκλεισθῇ, διότι ἡ μορφὴ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς φλωρεντινῆς πινακίδος δεικνύει γυναῖκα εἰς ὥριμον πλέον ἡλικίαν, ἐνῷ ἡ Ἀριάδνη τῷ 474 θὰ ἦτο εἰσέτι νέα. Δὲν εἶναι γνωστὸν οὔτε πότε ἐγεννήθη οὔτε πότε ἀνεκηρύχθη αὐγούστα ἡ Ἀριάδνη. Τῷ 466 ἐνυμφεύθη αὕτη τὸν ἐξ Ἰσαυρίας Ζήνωνα, ὅστις ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τὴν 9ην Φεβρουαρίου 474 [10]. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ἀριάδνη κατὰ τὸ πρὸ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ συζύγου της διάστημα ἀναφέρεται εἰς τὰς πηγὰς ὡς

---

7. Μ α λ ά λ α ς σ. 376, 1 - 3 : *καὶ προῆλθεν ὕπατος ὁ αὐτὸς καῖσαρ Λέων ὁ μικρὸς τῷ ἰανουαρίῳ μηνὶ τῆς δωδεκάτης ἐπινεμήσεως τοῦ φκβ΄ ἔτους κατὰ Ἀντιόχειαν.* Βλ. προσέτι αὐτόθι σ. 376, 14 - 17, Πασχ. Χρον. σ. 599,13, Θ ε ο φ. σ. 120,24.

8. Τὴν ἀκριβῆ ἡλικίαν τοῦ μικροῦ βασιλέως παραδίδει πάλιν ὁ Μ α λ ά λ α ς σ. 376,19 παραπέμπων εἰς καλήν, σύγχρονον πηγήν, *τὸν σοφώτατον χρονογράφον Νεστοριανόν*. Εἰς τὸν αὐτὸν ἀνάγει τὴν πληροφορίαν καὶ τὸ Πασχ. Χρονικὸν σ. 599,15, παρ' ᾧ ὅμως, πιθανῶς ἐκ σφάλματος τοῦ ἀντιγραφέως, σημειοῦται *ὧν ἐτῶν ιζ΄*. Ὁ χρονογράφος Μ ι χ α ὴ λ ὁ Σ ύ ρ ο ς ἔκδ. J. B. Chabot II, Paris 1901 σ. 143 ἀναφέρει ὅτι ὁ Λέων ἦτο ἓξ ἐτῶν, τὰ δὲ λοιπὰ κείμενα τὸν χαρακτηρίζουν ὡς *νήπιον* (Β. Δανιὴλ στυλίτου, ἔ.ἀ. σ. 185, κεφ. 67, Ε ὐ ά γ ρ ι ο ς σ. 67, Θ ε ο φ ά ν η ς σ. 120, Σ κ υ λ.- Κ ε δ ρ. Ι. σ. 614, Ζ ω ν α ρ ᾶ ς ΙΙΙ, σ. 126, 128) *ἢ παιδίον μικρόν* (Μ α λ ά λ α ς σ. 376,6).

9. Τὴν 18ην Ἰανουαρίου 474 ὡς ἡμερομηνίαν τοῦ θανάτου τοῦ Λέοντος Α΄ παραδίδει τὸ Auctarium Havniense ἔκδ. T h. M o m m s e n, Chronica Minora I, Berolini 1892 (= MGH SS τ. IX), σ. 307, τὴν δὲ 30ὴν Ἰανουαρίου τὸ προσφάτως δημοσιευθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Necrologium imperatorum ὀνομασθὲν P h. G r i e r s o n, The tombs and obits of the byzantine emperors 337 - 1042 ἐν DOPap. 16, 1962, σ. 44. Εἰς τὰς λοιπὰς πηγὰς μνημονεύεται μόνον ὁ μὴν Ἰανουάριος (Θ ε ό δ ω ρ ο ς ἀ ν α γ ν ώ σ τ η ς ἐν PG τ. 86,1 στ. 215, Θ ε ο φ ά ν η ς σ. 120) καὶ μόνον ὁ Μ α λ ά λ α ς σ. 376,3 ἀναγράφει τὴν 3ην Φεβρουαρίου 474. Τὸ πρόβλημα διερευνᾷ ὁ P h. G r i e r s o n, ἔ.ἀ., ἀποδεχόμενος τὴν χρονολογίαν 30 Ἰανουαρίου.

10. Περὶ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Ζήνωνος βλ. Α ἰ κ. Χ ρ ι σ τ ο φ ι λ ο π ο ύ λ ο υ, Ἐκλογὴ κλπ. σ. 36 - 38, ἔνθα καὶ αἱ εἰς τὰς πηγὰς παραπομπαί.

ἐπιφανεστάτη [11] ἢ *περιφανεστάτη* [12], εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν κατεῖχεν εἰσέτι τὴν ἰδιότητα τῆς αὐγούστης. Τὸ πρῶτον μνημονεύεται ὡς αὐγούστα ὑπὸ τοῦ Πασχαλίου Χρονικοῦ σ. 600 κατὰ τὴν φυγὴν αὐτῆς καὶ τοῦ Ζήνωνος μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Βασιλίσκου (475) χωρὶς καὶ πάλιν νὰ εἶναι σαφές, ἐὰν ἀποδίδηται εἰς αὐτὴν ἐνταῦθα μεταγενεστέρως κτηθεὶς τίτλος. Πάντως κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς αἰῶνας ἡ ἀνακήρυξις τῆς συζύγου αὐτοκράτορος εἰς αὐγούσταν δὲν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ συμπέσῃ χρονικῶς οὔτε μὲ τὴν ἀναγόρευσιν ἐκείνου οὔτε μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς βασιλείας του. Ἠδύνατο νὰ μεσολαβήσῃ καὶ ἱκανὸν διάστημα, ὡς συνέβη μὲ τὴν σύζυγον τοῦ Ἀρκαδίου Εὐδοξίαν[13], τῆς ὁποίας ὁ μὲν γάμος ἐτελέσθη τὴν 27ην Ἀπριλίου 395 [14], ἡ δὲ ἀνάδειξις εἰς αὐγούσταν ἔλαβε χώραν τὴν 9ην Ἰανουαρίου 400 [15].

Κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς τὰ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ δίπτυχα καὶ πολύπτυχα παρηγγέλλοντο πρὸς πανηγυρισμὸν ἐπισήμου γεγονότος. Δεδομένου δὲ ὅτι εἰς τὸ φλωρεντινὸν τμῆμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πολυπτύχου δηλοῦται ἡ ἰδιότης τοῦ εἰκονιζομένου μικροῦ ἡγεμόνος ὡς ὑπάτου, καθίσταται εὔλογος ἡ σκέψις ὅτι τοῦτο κατεσκευάσθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὑπατείας (1 Ἰανουαρίου 474) τοῦ προοριζομένου διὰ τὸν βυζαντινὸν θρόνον Λέοντος Β΄, ὁπότε κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ Ἀριάδνη, σύζυγος τοῦ πατρικίου τότε καὶ *στρατηλάτου τοῦ πραισέντου* Ζήνωνος, ἐστερεῖτο εἰσέτι τῆς ἐπισήμου ἰδιότητος τῆς αὐγούστης. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους φρονῶ, ὅτι δὲν συμβιβάζεται ἡ ταύτισις τῆς αὐτοκρατείρας τῆς φλωρεντινῆς πινακίδος πρὸς τὴν Ἀριάδνην.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μνημονεύεται εἰς τὰ κείμενα κατ' ἐξοχὴν ὡς αὐγούστα ἡ σύζυγος τοῦ Λέοντος Α΄ Βερίνα [16], γυνὴ ἀποφασιστική, τολμηρά,

---

11. Μ α λ ά λ α ς σ. 376,9, Πασχ. Χρον. σ. 599,9. Τὰ χωρία, ἀναφερόμενα εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Ζήνωνος, χρονολογοῦνται ἐπακριβῶς εὐθὺς πρὸ τῆς 9ης Φεβρουαρίου 474· οὕτω καθίσταται βέβαιον ὅτι πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης δὲν εἶχεν ἀνακηρυχθῆ ἡ Ἀριάδνη αὐγούστα. *Ἐπιφανεστάτη* τιτλοφορεῖται καὶ ἡ Εὐδοξία, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀρκαδίου (Πασχ. Χρον. σ. 567,9) πρὸ τῆς ἀναγορεύσεώς της εἰς αὐγούσταν. Βλ. κατωτέρω σημ. 12.

12. Μ α λ ά λ α ς σ. 375,16.

13. Ὁ Ἀρκάδιος, ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του Θεοδοσίου Α΄ αὔγουστος τὴν 19ην Ἰανουαρίου 383, διεδέχθη αὐτὸν θανόντα τὴν 17ην Ἰανουαρίου 395.

14. Πασχ. Χρον. σ. 565,19.

15. Πασχ. Χρον. σ. 567,9 : *ἡ ἐπιφανεστάτη Εὐδοξία ἐπήρθη αὔγουστα μηνὶ Αὐδιναίῳ πρὸ ε΄ ἰδῶν Ἰανουαρίων* (ἰνδ. γ΄).

16. Θ ε ο φ ά ν η ς σ. 113,18, διὰ τὸ ἔτος 464 ἢ 466 : *τὸν ἀδελφὸν Βερίνης τῆς Αὐγούστης,* Μ α λ ά λ α ς σ. 372,20, Θ ε ο φ ά ν η ς σ. 115,30 : *τὸν ἀδελφὸν Βηρίνης τῆς Αὐγούστας* (ἔτ. 468), Ἰ ω ά ν ν η ς Ἀ ν τ ι ο χ ε ὺ ς ἐν Hermes 6, 1872, σ. 371 : *Αἰλία Βηρίνα ἡ ἀεὶ αὐγούστα* (Ἰούλιος 484).

φίλαρχος καὶ φιλόδοξος, ὡς δεικνύει καὶ ἡ μετέπειτα δρᾶσίς της. Ἡ Βερίνα συνήργησεν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ γαμβροῦ της Ζήνωνος εἰς αὐτοκράτορα [17], ἀλλὰ καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνατροπήν του τῷ 475, συμπράξασα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Βασιλίσκου [18]. Ταχθεῖσα μὲ τὸν ἀνταπαιτητὴν Βασιλίσκον, ἐγκατέλειψεν αὐτόν, εὐθὺς ὡς ἀντελήφθη ὅτι ἐπικρατεῖ ὁ Ζήνων. Τόσον δὲ ἀποφασιστικῆς σημασίας ἐκρίθη ἡ προσχώρησίς της, ὥστε ὁ Βασιλίσκος πληροφορηθεὶς *ὅτι ἐδέξαντο αὐτὸν* (sc. τὸν Ζήνωνα) *πάντες καὶ Βηρῖνα ἡ δέσποινα, ἡ αὐτοῦ πενθερά, λαβὼν Βασιλίσκος τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα ἔφυγεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν* [19]. Οὐδόλως ὅμως ἀπέβαλεν ἡ Βερίνα τὰς φιλοδόξους προθέσεις της, δι' ὃ ὁ Ζήνων, παρακινούμενος ὑπὸ συνεργατῶν συμπατριωτῶν του ἐξώρισεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἰσαυρίαν [20]. Ἐπωφεληθεῖσα προσωπικῶν δυσαρεσκειῶν ἀνωτέρων ἀξιωματούχων ἔναντι τοῦ αὐτοκράτορος γαμβροῦ της, προσέφερεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ τὴν βοήθειάν της πρὸς τοὺς συνωμότας, δεχθεῖσα νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἰδίου ἐκείνων ὑποψηφίου (Ἰούλιος 484) καὶ νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους διοικητὰς τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν *σάκρας*, δικαιολογούσας τὴν στάσιν της [21]. Εἰς τὸ διάγγελμά της πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς διατυπώνει τὴν θεωρίαν ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς αὐτὴν [22] καὶ δυνάμει ταύτης προέβη εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Ζήνωνος εἰς αὐτοκράτορα, ὅστις ὅμως ἀπεδείχθη ἀνάξιος τῆς τιμῆς. Προβάλλουσα ὡς πρόσχημα τὴν περιφρούρησιν τῶν κρατικῶν συμφερόντων προβαίνει νῦν εἰς τὴν στέψιν ἄλλου ἡγεμόνος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτῆς ἐξουσίας [23]. Πρόδηλος καθίσταται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἡ ἰσχυρὰ προσωπικότης

---

17. Εὐάγριος σ. 67 (Β' 17), Θεοφάνης 120, Σκυλ.- Κεδρ. Ι, σ. 615· πρβλ. Μαλάλαν σ.376, Πασχ. Χρονικὸν σ. 599, Ἰωάννην Ἀντιοχέα, ἔ.ἀ. σ. 371.

18. Θεόδωρος ἀναγνώστης ἐν PG τ. 86,1 στ. 180, Β. Δανιὴλ Στυλίτου, ἔ.ἀ. σ. 186 - 187, κεφ. 67, Πασχ. Χρον. σ. 600, Μαλάλας σ. 378, Θεοφάνης σ. 121, Γεώργ. Μον. ΙΙ, σ. 618.

19. Μαλάλας σ. 379 - 380, Πασχ. Χρον. σ. 601, Θεοφάνης σ. 124, Ζωναρᾶς ΙΙΙ, σ. 130· πρβλ. Θεόδωρον ἀναγνώστην, ἔ.ἀ. σ. 181. Διὰ τὴν ἀναγόρευσιν καὶ καθαίρεσιν τοῦ Βασιλίσκου βλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογὴ κλπ. σ. 37 - 39.

20. Μαλάλας σ. 385 - 388. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ χρονογράφου παραδιδομένη στιχομυθία ἀνωτέρου ἀξιωματούχου καὶ τῆς Ἀριάδνης, παρεμβάσης ὑπὲρ ἀνακλήσεως τῆς μητρός της ἐκ τῆς ἐξορίας, πρὸς ἣν λέγει: *Τί αὐτὴν ζητεῖς; ἵνα ποιήσῃ πάλιν ἄλλον βασιλέα κατὰ τοῦ σοῦ ἀνδρός;* Μαλάλας σ. 387.

21. Μαλάλας σ. 387 - 388, Ἰωάννης Ἀντιοχεὺς ἐν Hermes 6, 1872, σ. 371.

22. Ἰωάννης Ἀντιοχεύς, αὐτόθι σ. 371: *ἴστε ὅτι τὸ βασίλειον μετὰ τὴν ἀποβίωσιν Λέοντος τοῦ τῆς θείας λήξεως ἡμέτερόν ἐστιν.*

23. Ἰωάννης Ἀντιοχεύς, αὐτόθι σ. 371.

τῆς Βερίνης, ἡ ἄμετρος φιλοδοξία της καὶ ἡ προσπάθειά της νὰ ἐπιβληθῇ. Ἀποφασιστικότης καὶ θεληματικότης χαρακτηρίζουν, νομίζω, καὶ τὴν αὐτοκράτειραν τῆς φλωρεντινῆς πινακίδος, τῆς ὁποίας ἡ ἡλικία ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν τῆς Βερίνης τοῦ ἔτους 474. Ὅλα λοιπὸν συνηγοροῦν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἰς τὸ μεσαῖον καὶ μόνον σῳζόμενον τμῆμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πολυπτύχου τοῦ Bargello εἰκονίζεται ἡ Βερίνα, φέρουσα εἰς τὸ ταβλίον τῆς στολῆς της τὴν εἰκόνα τοῦ ἐγγόνου της αὐτοκράτορος, εὐθὺς ὡς οὗτος ἀνεδείχθη ὕπατος (1 Ἰανουαρίου 474).

Τὸ συγγενοῦς τεχνοτροπίας σύγχρονον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ μεσαῖον τμῆμα (ὕψους 0.26 μ., πλ. 0.127 μ.) αὐτοκρατορικοῦ πολυπτύχου, ἀποκείμενον νῦν εἰς τὸ Kunsthistorisches Museum τῆς Βιέννης [24], πιθανὸν νὰ ἀποτελῇ τὴν ἀπάντησιν τοῦ τελικῶς ἐπικρατήσαντος ἡγεμονικοῦ ζεύγους Ζήνωνος καὶ Ἀριάδνης. Ἐνταῦθα εἰκονίζεται αὐτοκράτειρα καθημένη ἐπὶ θρόνου, κάτωθι οὐρανίσκου, παρεμφεροῦς σχήματος καὶ διακόσμου πρὸς τὸν τῆς φλωρεντινῆς πινακίδος. Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς βιενναίας παρουσιάζει ἐκπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῆς φλωρεντινῆς τόσον ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς κόμης καὶ τὰ ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ — ἐκφράζοντα ὡσαύτως ἀποφασιστικότητα καὶ θεληματικότητα — ὅσον καὶ πρὸς τὸ περιποίκιλτον ἐκ μεγάλων μαργαριτῶν διάδημα καὶ τὸν πλουσιώτατον διάκοσμον τῆς στολῆς [25]. Ἐπὶ τοῦ ταβλίου αὐτῆς εἰκονίζεται προσωποποιία πόλεως, ἑρμηνευομένη ὡς ἀποδίδουσα τὴν Ρώμην ἢ τὴν Κωνσταντινούπολιν [26]. Διακρίνεται, νομίζω, ποιά τις διαφορὰ ἡλικίας μεταξὺ τῶν δύο αὐγουστῶν μὲ νεωτέραν τὴν τοῦ βιενναίου πολυπτύχου, ὡς ἁρμόζει εἰς τὴν Ἀριάδνην, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ συνήθως ταυτίζεται. Ἡ ταύτισις κατ' ἐμὲ εἶναι ἐπιτυχὴς καὶ πιθανῶς ἡ εἰκονογραφία τοῦ πολυπτύχου ὑπηρετεῖ λόγους δυναστικῆς σκοπιμότητος. Ἴσως συνδέεται μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Ζήνωνος, λήγοντος τοῦ Αὐγούστου 476, ὅτε ἐξεδιώχθη τοῦ θρόνου ὁ Βασιλίσκος. Πρὸς πανηγυρισμὸν τοῦ γεγονότος καὶ διὰ νὰ τονισθῇ ἡ συνέχεια τῆς δυναστείας, κατεσκευάσθη τὸ πολύπτυχον μὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς αὐγούστης πλέον Ἀριάδνης εἰς τὸ κεντρικόν του τμῆμα, διότι δι' αὐτῆς, ὡς θυγατρὸς τοῦ Λέοντος Α' καὶ συζύγου τοῦ Ζήνωνος, ἐπετυγχάνετο ἡ διαδήλωσις τῆς δυναστικῆς συνεχείας. Ὡς δὲ τὸ βυζαντινὸν τυπικὸν τῆς αὐλῆς καὶ τὰ παντὸς εἴδους σύμβολα ἀπέβλεπον πάντοτε εἰς ὡρισμένον ἰδεολογικὸν σκο-

---

24. R. Delbrueck, ἔ.ἀ. πίν. ἀρ. 52 καὶ W. F. Volbach, ἔ.ἀ. ἀρ. 52, πίν. ἀρ. 13.

25. Βλ. κατωτέρω πίν. 70 β (= Delbrueck ἀρ. 52).

26. Βλ. κατωτέρω πίν. 71 β. Ἡ ἀπεικόνισις κατὰ τὴν παρὰ R. Delbrueck, ἔ.ἀ. Text σ. 207 μεγέθυνσιν.

πόν, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ταβλίου τῆς αὐτοκρατείρας τῆς βιενναίας πινακίδος εἰκονιζομένη προσωποποιία πόλεως δύναται νὰ θεωρηθῇ συμβολίζουσα τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ζήνωνος εἰς τὸν θρόνον. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ πόλις εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις.

Ἐὰν αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι σκέψεις θεωρηθοῦν ὡς ὀρθῶς ἑρμηνεύουσαι τὰς ὑπὸ τῶν πηγῶν παρεχομένας ἱστορικὰς εἰδήσεις ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν εἰκονογράφησιν τῶν δύο πινακίδων, τότε ἡ μὲν τοῦ Bargello, ἧς ἡ αὐτοκράτειρα ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Βερίναν, θὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸν Ἰανουάριον 474, ἡ δὲ τῆς Βιέννης, ἧς ἡ αὐτοκράτειρα ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Ἀριάδνην, θὰ ἐνταχθῇ εἰς τὸ ἀκόλουθον τοῦ Αὐγούστου 476 χρονικὸν διάστημα καὶ δὴ ἐγγὺς τούτου.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ

ZUSAMMENFASSUNG

WER IST DIE KAISERIN AUF DER ELFENBEINTAFEL IM BARGELLO?

(TAF. 70 - 71)

Die auf der Elfenbeintafel im Bargello zu Florenz dargestellte Kaiserin halte ich am wahrscheinlichsten für die Augusta Aelia Verina, die Gemahlin des Kaisers Leo I. ; als Entstehungszeit des Stückes (Polyptychon) möchte ich den Anfang des Jahres 474 vorschlagen. In der auf der Elfenbeintafel im Kunsthistorischen Museum von Wien dargestellten Kaiserin sehe ich die Augusta Ariadne, die Tochter Verina's und Gemahlin Kaisers Zeno. Das Stück datiere ich nach dem August 476.

AIK. CHRISTOFILOPOULOU

α. Αὐτοκράτειρα ἐπὶ πλακὸς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ εἰς τὸ Bargello Φλωρεντίας.

β. Αὐτοκράτειρα ἐπὶ πλακὸς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ εἰς τὸ Kunsthistorisches Museum Βιέννης.

α. Ὁ ἐπὶ τοῦ ταβλίου τῆς ἐπὶ τοῦ πίν. 70α αὐτοκρατείρας εἰκονιζόμενος αὐτοκράτωρ ὕπατος.

β. Ἡ ἐπὶ τοῦ ταβλίου τῆς ἐπὶ τοῦ πίν. 70β αὐτοκρατείρας ἀπεικόνισις πόλεως.